

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
Kultuuriteaduste ja kunstide instituut
Kirjanduse ja teatriteaduse osakond

Liisbet Erepuu

TEATRIPEDAGOOGILINE TÖÖ SAKSA JA EESTI TEATRITES

Bakalaureusetöö

Juhendaja Madli Pesti, M.A.

TARTU 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. TEATRIPEDAGOOGILINE TÖÖ SAKSA TEATRITES.....	5
1.1. Terminoloogia.....	5
1.2. Teatripedagoogiline töö teatrites.....	9
1.2.1. Teatripedagoogide tegevusväli teatris.....	10
1.2.2. Noortestuudiod.....	13
1.2.3. Teatripedagoogiline töö postdramaatilises teatris.....	15
2. TEATRIPEDAGOOGILINE TÖÖ EESTI TEATRITES.....	17
2.1 Teatripedagoogilise töö vajalikkusest Eesti teatrites.....	17
2.2. Haridustegevused Eesti teatrites.....	19
2.2.1. VAT Teater.....	20
2.2.2. Eesti Draamateater.....	22
2.2.3. Teater NO99.....	24
2.2.4. Vanemuine.....	25
2.2.5. Rahvusooper Estonia.....	28
2.2.6. NUKU.....	28
2.2.7. Endla Teater.....	29
2.2.8. Kuressaare Linnateater.....	30
2.2.9. Ugala Teater.....	30
2.2.10. Rakvere Teater.....	31
2.2.11. Koolinoorte teatripäev.....	31
2.2.12. <i>Quo vadis?</i>	32
KOKKUVÕTE.....	34
KIRJANDUS.....	36
ZUSAMMENFASSUNG.....	41

SISSEJUHATUS

Käesoleva bakalaureusetöö peaeesmärk on selgitada Saksa teatrite näitel teatripedagoogilise töö sisu ja eesmärki ning analüüsida sellest lähtuvalt Eesti teatrites tehtavat haridustööd. Kõrvaleesmärk on laiendada termini „teatripedagoogika“ tähendust eesti keeles ning korrastada eestikeelset haridusdraama-alast mõistestikku. Püüan leida vastused järgmistele uurimisküsimustele: mis on teatripedagoogika ja mille poolest erineb see haridusdraamast? Kuidas on see distsipliin välja kujunenud? Milles seisneb teatripedagoogiline töö teatrites ja mis on selle eesmärk? Mis võiks olla teatripedagoogi ülesanne postdramaatilises teatris? Miks on oluline rääkida teatripedagoogilisest tööst Eesti kontekstis? Milliseid Eesti teatrite haridustegevusi saab mõiste „teatripedagoogika“ alla paigutada? Milline on meie arengupotentsiaal selles valdkonnas? Eesti teatrites tehtavat haridustööd varem uuritud ei ole. Ka käesolev töö on vaid sissejuhatus, jätkamaks uurimist perspektiivsetes suundades.

Töö koosneb kahest peatükist, kumbki peatükk omakorda kahest alapeatükist. Esimese peatüki esimeses alapeatükis selgitan termini „teatripedagoogika“ tähendust saksakeelses kultuuriruumis, seda eelkõige võrdluses haridusdraama erinevate liikidega ning toetudes Saksa teatriteadlase, teatripedagoogi ja teatripedagoogika õppejõu Lars Göhmanni teooriale, ning annan lühiülevaate teatripedagoogika kui iseseisva distsipliini kujunemisest ja lähtekohtadest. Teises alapeatükis tutvustan teatripedagoogilist tööd Saksa teatrites ning vaagin teatripedagoogilise töö võimalusi postdramaatilises teatris. Teine alapeatükk põhineb eeskätt saksa lavastaja ja teatripedagoogi Felix Strasseri uurimusel ning teadmistel ja kogemustel, mida ma nii oma õpingute käigus Saksamaal Heidelbergi Teatripedagoogika Akadeemias kui töös teatripedagoogina Saksamaal (Junges Theater Heidelberg) ja Austria (DSCHUNGEL WIEN Theaterhaus für junges Publikum) teatrite juures omandanud olen. Viimasel juhul on andmed töös valdavalt viitamata.

Teise peatüki esimeses alapeatükis selgitan Viljandi Linnavalitsuse endise kultuuri- ja noorsootöö spetsialisti Ivi Lillepuu uurimusele ning mitmel seminaril ja konverentsil kõlanud seisukohtadele tuginedes teatripedagoogilise töö vajalikkust Eesti teatrites. Teises alapeatükis annan ülevaate ja analüüsin teatripedagoogika seisukohast olulisemaid Eesti teatrite haridus- ja publikuprogramme ning (plaanitavaid) ettevõtmisi. Ülevaade põhineb eeskätt elektroonilistel materjalidel (teatrite koduleheküljed ja arengukavad), suulistel ja kirjalikel intervjuudel ning trükimeedial; analüüs õpingute ja töö käigus omandatud teadmistel ja kogemustel.

Töö lugejal võib tekkida küsimus, miks ma toetun oma töös teatripedagoogilisele tööle Saksa teatrites ja mitte näiteks Inglise teatrites. Olgu selgituseks öeldud, et kui haridusdraama traditsioon pärineb Inglismaalt, siis teatripedagoogika on alguse saanud Saksamaalt ning levinud sealt teistesse saksakeelsetesse riikidesse ja Hollandisse.

1. TEATRIPEDAGOOGILINE TÖÖ SAKSA TEATRITES

1.1. Terminoloogia

Voldemar Panso, Leo Kalmet, Vello Rummo, Kaarin Raid, Aarne Üksküla, Lembit Peterson, Ingo Normet, Kalju Orro, Tõnu Tepandi, Hendrik Toompere juunior, Silvia Soro, Jaanika Juhanson – see on Google'i otsingumootori andmetel põhinev ebatäielik nimekiri eesti teatripedagoogidest. Tegemist on näitleja või lavastaja taustaga endiste ja praeguste Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia (edaspidi EMTA) Lavakunstikooli ning Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia (edaspidi TÜVKA) õppejõududega.

Saksakeelses kultuuriruumis nimetatakse teatripedagoogiks (*Theaterpädagoge*¹) mitte teatrikõrgkooli õppejõudu, vaid isikut, kes töötab teatrite, üldhariduskoolide, kutseõppeasutuste, lasteaedade, huvikeskuste, muuseumite jt institutsioonide juures ning kasutab oma töös teatri vahendeid nii pedagoogilistel kui kunstilistel eesmärkidel. Kuivõrd „teatripraktikaid ja loovaid protsesse, milles osalejad (...) väljuvad konventsionaalse, *mainstream* teatri piiridest ja siirduvad tavaliste inimeste ja nende lugude (...) alale“² nimetatakse **rakendusteatriks**, võib teatripedagoogikat pidada üheks rakendusteatri liigiks. Kui aga rakendusteatri eesmärk on isiksuse ja kogukonna areng, siis teatripedagoogiline töö seab endale isiksuse arengu kõrval ka (ja ennekõike) kunstilisi eesmärgi. Teine aspekt, mille poolest teatripedagoogika rakendusteatrist erineb, on rakendusteatrile iseloomulik „osalejate ja publiku tugev resoneeriv suhe“³ ning sageli ka publiku kaasamine loodud töösse.

1 Siin ja edaspidi on kursiivis sõnad saksakeelsed, juhul kui pole märgitud teisiti.

2 *Katrin Nielsen*, Draamaimprovisatsioon kui õppemeetod. Teooria ja praktika. Magistritöö. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Lavakunstikool, Käsikiri, 2009, lk 67.

3 *ibid.*

Mille poolest aga erineb teatripedagoogika draama- ja teatriõpetusest? Selle mõistmiseks tuleb kokku leppida, mida me teatri- ja draamaõpetuse all silmas peame. Tuleb nentida, et antud terminite ühtne määratlemine on keeruline, kuna vasturääkivusi esineb nii saksa- kui ingliskeelses kirjanduses. Käesolevas töös lähtun eeskätt Saksa teatriteadlase, teatripedagoogi ja teatripedagoogika õppejõu Lars Göhmanni teooriast⁴.

Göhmanni nägemuses saame me rääkida **haridusdraamast** (ingl *Educational Drama*) kui katusterminist ning selle neljast liigist: ingl *Drama in Education*, *Theatre in Education*, *Drama Education* ja *Theatre Education*, mille eestikeelsete vastetena pakun ma välja vastavalt draama hariduses, teater hariduses, draamaõpetus ja teatriõpetus.⁵

Kui me räägime **draamast hariduses**, siis tuleb silmas pidada, et sõna „draama“ ei viita siinkohal mitte kirjandusžanrile, vaid tundides sündivatele draamastseenidele, milles „justkui“ kujutluse abil luuakse paralleel tegelikkusega ning analüüsitakse ja teadvustatakse oma rolli ühiskonnas. Antud meetodit rakendatakse koolis erinevate õppeainete raames – eelkõige siis, kui soovitakse arendada õpilaste isiksuslikke ja sotsiaalseid oskusi ning meeskonnatööoskusi.⁶

Termin „**teater hariduses**“ tähistab professionaalsete teatritruppide etendusi haridusasutustes. Ühelt poolt pakutakse vaatajale esteetiliselt elamust, teiselt poolt kutsutakse teda üles konkreetsetel teemadel kaasa mõtlema. Lavastuste sisus lähtutakse sageli õppekavadest.⁷

4 Vrd *Ivika Hein*, *Draamaraamat*. Tallinn: Maurus, 2014, lk 15–16.

5 *Lars Göhmann*, *Drama in Education*. – Wörterbuch der Theaterpädagogik. Hrsg. Gerd Koch, Marianne Streisand. Berlin, Milow: Schibri Verlag, 2003, S. 81. Vrd *Ivika Hein*, *Draamaraamat*, lk 157, 160–161; *Katrin Nielsen*, *Draamaimprovisatsioon kui õppemeetod*, lk 67.

6 *ibid.*, S. 80–81.

7 *ibid.*, S. 81.

Draamaõpetuse raames analüüsitakse, kirjutatakse ja interpreteeritakse draamatekste. Draamateksti vaadeldakse kui märgisüsteemi, mille keskmes on tegevus ning mis on mõeldud loovaks esitamiseks.⁸

Teatriõpetuse sisus on rõhuasetus retseptsiooni- ja produktsiooniestetikal. See tähendab, et ühelt poolt õpitakse tundma teatri ajalugu, toimimispõhimõtteid ja vorme ning analüüsitakse nähtud teatrietendusi, teiselt poolt õpitakse ise teatrit tehes „aru saada iseendast, teistest inimestest, ümbritseva maailma reeglitest ja teatrikunsti võimekusest seda kõike nii peegeldada kui ka muuta“⁹ (viimasest räägib Ivika Hein küll draamaõpetuse, mitte teatriõpetuse kontekstis). Erinevalt draamast hariduses ei tegelda siin mitte rollimängudele omase hoiakute ja käitumisviiside jäljendamisega, vaid rolliloomega. Teatrivahendeid kasutatakse seega eelkõige kunstilisel, mitte pedagoogilisel eesmärgil.¹⁰ Tundide käigus valmib etteaste või terviklavastus, mille publikuks on klassi- või koolikaaslased.

Nimetatud haridusdraama liikidest on **teatripedagoogikal** kõige suurem ühisosa just teatriõpetusega. Mõlema distsipliini puhul on märksõnaks kultuurharidus (*Kulturelle Bildung*), mille eesmärk on muuta kultuuri- ja ühiskonnaelus osalemine lihtsaks ja endastmõistetavaks. Kultuurharidus võimaldab kokkupuudet erinevate kunstiliste väljendusvormidega, arendab arusaamist kunsti- ja kultuurinähtustest ning julgustab ja toetab loomingulist eneseväljendust. Kõige selle juures arendatakse ka isiksuslikke ja sotsiaalseid võimeid.¹¹ Lisaks on nii teatriõpetus kui teatripedagoogika orienteeritud protsessile, mis aga ei tähenda, et esitluse või terviklavastuse valmimist eesmärgiks ei seata. Ent kui teatriõpetus on aine, mis kuulub koolide valik- või suunaainete hulka, siis

⁸ Lars Göhmann, *Drama in Education*, lk 81.

⁹ Ivika Hein, *Draamaraamat*, lk 15.

¹⁰ Lars Göhmann, *Drama in Education*, S. 80–81.

¹¹ Institut für Kulturpolitik. Universität Hildesheim: *Kulturelle Bildung*; <http://kulturvermittlung-online.de/kategorie.php?id=1> (19.03.2015).

teatripedagoogilise töö sihtrühmaks on peale laste ja noorte ka täiskasvanud ning see leiab enamasti aset väljaspool klassiruumi.

Nimetus „teatripedagoogika“ pärineb 1970. aastate Saksamaalt. Ent kuna teater oli toona poliithariduse vahend, milles kunstilistel taotlustel kohta ei olnud, võib teatripedagoogika kui iseseisva distsipliini alguseks lugeda 1980. aastaid. Lõplikku läbimurret märkis siin Berliini Kunstiülikooli teatripedagoogika professori Ulrike Hentscheli väitekiri „Näitemäng kui esteetiline haridus“ (orig. „Theaterspielen als ästhetische Bildung“, 1996). Kui 1970. aastatest alates oli diskussioonide keskpunktis olnud teatri ja mängu rakendamine erinevatel hariduseesmärkidel, siis Hentschel ei küsinud, milliseid eesmärke teatri ja mängu abil saavutada võib, vaid uuris, millist kogemust need iseeneses pakuvad.¹² Nii teatritegemine kui teatri vaatamine võimaldavad ümbritsevat maailma teise pilguga näha – tajutav erinevus on esteetilise kogemuse põhiline tunnus.¹³ Oluline on siinkohal eristada terminit „esteetiline kasvatus“ (*ästhetische Erziehung*) terminist „esteetiline haridus“ (*ästhetische Bildung*), kuivõrd esimene tähistab teadmiste edasiandmist, teine kogetu põhjal teadmiste ja oskuste omandamist.¹⁴

Viimase kahekümne aasta jooksul on teatripedagoogika areng Saksamaal olnud märkimisväärne. See on pälvinud iseseisva distsipliinina üha enam tunnustust ning leidnud rakendust aina uutes valdkondades ja institutsioonides.¹⁵ Käesolev töö

12 Ingrid Hentschel, Ereignis und Erfahrung. Theaterpädagogik zwischen Vermittlung und künstlerischer Arbeit – Theater und Schule. Ein Handbuch zur kulturellen Bildung. Hrsg. Wolfgang Schneider. Bielefeld: transcript Verlag, 2009, S. 107–109.

13 Ulrike Hentschel, Theaterspielen als ästhetische Bildung. – Kinder spielen Theater. Methoden, Spielweisen und Strukturmodelle des Theaters mit Kindern. Hrsg. Gerd Taube. Berlin, Milow: Schibri Verlag, 2007, S. 94 (refereeritud Gerd Taube, Theater und Kulturelle Bildung. – Handbuch Kulturelle Bildung. Hrsg. Hildegard Bockhorst, Vanessa-Isabelle Reinwand, Wolfgang Zacharias. München: kopaed, 2012, S. 619 kaudu).

14 Vanessa-Isabelle Reinwand, Künstlerische Bildung – Ästhetische Bildung – Kulturelle Bildung. – Handbuch Kulturelle Bildung. Hrsg. Hildegard Bockhorst, Vanessa-Isabelle Reinwand, Wolfgang Zacharias. München: kopaed, 2012, S. 110.

15 Gabi dan Droste, Theatre Pedagogy as Theatre Arts – Theatre Arts as Theatre Pedagogy. – IXYPSILONZETT Magazine for Children's and Young People's Theatre 2005, vol. 1, No 2, pp. 17.

keskendub teatripedagoogilisele tööle teatrites, mida võib pidada teatripedagoogika „algkoduks“.

1.2. Teatripedagoogiline töö teatrites

Teatripedagoogid töötavad teatrites sageli kas turundus- või dramaturgiaosakonnas ning nende esmane ülesanne on sellest lähtuvalt kas teatrisaalide täitmine kooliklasside ja lasteaiarühmadega või (teatri)kunsti vahendamine (*Kunstvermittlung*). Kunsti vahendamise eesmärk on aidata kaasa konkreetse kunstiteose (kuulugu see siis etendus-, heli- või kujutava kunsti valdkonda) või üldisemalt kunsti mõistmisele. Parimal juhul julgustatakse vastuvõtjat ehk retsipienti välja pakkuma isiklikku tõlgendust ning toetatakse seejuures tema loomingulist eneseväljendust.¹⁶ Koolikontekstis nimetatakse kunsti vahendamist tihti kunstipedagoogikaks, väljaspool koolikonteksti vastavalt kas teatri-, tantsu-, kontserdi- või muuseumipedagoogikaks.¹⁷ Järgnevas alapeatükis kirjeldan teatripedagoogide kanoonilist tegevusvälja teatris, kusjuures tegevuste sisu sõltub nii konkreetse teatri esteetikast (kas tegemist on dramaatilise või postdramaatilise teatriga; vt peatükk 1.2.3) kui liigist (kas tegemist on sõna-, muusika- või tantsuteatriga). Juhul kui tegemist on ühtaegu nii sõna-, muusika- kui tantsuteatriga (mistahes kombinatsioonides), eeldab see kas äärmiselt mitmekülgseid teatripedagooge või teatripedagoogide meeskonda, kuhu kuulub nii sõnateatripedagoog, muusikateatripedagoog kui tantsuteatripedagoog.¹⁸

16 *Institut für Kulturpolitik. Universität Hildesheim: Kunstvermittlung*; <http://www.kulturvermittlung-online.de/kategorie.php?id=2> (19.03.2015).

17 *Birgit Mandel, Kulturvermittlung, Kulturmanagement und Audience Development als Strategien für Kulturelle Bildung. – Handbuch Kulturelle Bildung. Hrsg. Hildegard Bockhorst, Vanessa-Isabelle Reinwand, Wolfgang Zacharias. München: kopaed, 2012, S. 279.*

18 *Felix Strasser, Theaterpädagogik im Postdramatischen Theater. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, 2008, S. 21.*

1.2.1. Teatripedagoogide tegevusväli teatris

Turundus ja **suhtekorraldus** kuuluvad nii turundus- kui dramaturgiaosakonnas töötavate teatripedagoogide ülesannete hulka (küll erinevas mahus). Toimetatakse ja kujundatakse reklaammaterjale, mis annavad ülevaate teatripedagoogilisest tööst konkreetses teatris, ning koordineeritakse koostööd koolide, lasteaedade, muuseumide, ülikoolide jt institutsioonidega. Kõige suuremat rõhku pannakse sealjuures koostööle koolidega.

Teatripedagoogid **nõustavad** nii õpetajaid kui kooliteatrite juhendajaid. Regulaarsetel kohtumistel jagatakse näpunäiteid teatriharrastuseks koolis.¹⁹ Need kohtumised toimuvad näiteks **kooliteatrite festivali** raames, mida teatripedagoogid teatrites korraldavad. Teatri vaatevinklist on järjepidev kontakt õpetajate ja kooliteatrite juhendajatega oluline, kuna võimaldab elavdada teatri ja koolide vahelist koostööd. Sihile viib enamasti just vahetu kontakt, mitte meili teel saadetud ringkiri.²⁰

Teatripedagoogide organiseeritud **proovide külastused** võimaldavad kooliklassidel ja lasteaiarühmadel (aga ka teistel huvilistel) pilku heita lavastusmeeskonna ja näitlejate töösse. Külaliste vahetu reaktsioon omakorda võimaldab lavastusmeeskonnal ja näitlejatel nende peal erinevaid lahendusi katsetada²¹ ning otsustada, kas lavastuse sihtgrupp on õigesti määratletud. Enamasti külastatakse proove prooviprotsessi alguses ja lõpus. Igale külastusele järgneb arutelu.²²

Lisaks pakutakse õpetajatele võimalust tulla vaatama **kontrolletendusi** ning osaleda neile järgnevatel kohtumistel lavastusmeeskonna ja/või trupi liikmetega. Kohtumiste

19 Vrd Eesti Harrastusteatri Liit: Mentorprogramm; <http://www.harrastusteatriid.org/mentor> (07.05.2015).

20 Felix Strasser, Theaterpädagogik im Postdramatischen Theater, S. 24, 52.

21 *ibid.*, S. 23.

22 Gabi dan Droste, Theatre Pedagogy as Theatre Arts – Theatre Arts as Theatre Pedagogy, pp. 19.

raames vahetatakse muljeid ning teatripedagoogid annavad nõu, kuidas õpilased teatrikülastuseks ette valmistada.

Teatrikülastuseks valmistumisel ja saadud elamuse analüüsimisel on abiks ka teatripedagoogide koostatavad lavastuste **saatematerjalid**. Need on mõeldud eelkõige õpetajatele, ent on teatri koduleheküljel kättesaadavad ka kõikidele teistele huvilistele. Nii nagu kavaleht sisaldab ka saatematerjal lavastuse taustinformatsiooni, ent selle rõhk on hoopis praktilistel harjutustel, mis aitavad teatrikülastuseks valmistuda ja saadud elamust analüüsida. Seoseid laval nähtava ja kuuldavaga luuakse mänguliselt, läbi improvisatsiooni (nt mängitakse läbi situatsioone, mille sarnased lavastuses ette tulevad). Ka refleksioon toimub reeglina mänguliselt (nt otsitakse foorumteatri meetodit kasutades erinevaid võimalikke lahendusi lavastuses esinevale konfliktile) või siis analüüsitakse saadud elamust vestluses lavastusmeeskonna ja näitlejatega (vestlust modereerib üldjuhul teatripedagoog). Saatematerjalis sisalduvad üksikasjalikud juhtnöörid võimaldavad õpetajatel õpilased iseseisvalt teatrikülastuseks ette valmistada ning koos nendega saadud elamust analüüsida. Paljud õpetajad kasutavad sellegipoolest võimalust teatripedagoog kooli kutsuda või paluvad tal harjutused vastavalt kas enne või pärast etendust teatri ruumides läbi viia. Nii ettevalmistuseks kui refleksiooniks on tavapäraselt ette nähtud 45 minutit. Kuna kooliprogramm on tihe, peavad õpetajad tihti ühe kasuks otsustama.

Teatri ja koolide vahelise koostöö heaks näiteks on ka **partnerkoolide** ja **partnerklasside** süsteem. Näiteks vaatab partnerkooli iga klass hooaja jooksul vähemalt kaht lavastust ning teater pakub neile seejuures soodushinnaga pileteid nii klassi ühiskülastusteks kui eraviisilisteks külastusteks, tasuta osavõttu töötubadest, tasuta töötuba õpetajatele ning võimalust korraldada teatri ruumides üks kooli üritus. Või siis külastavad partnerklassid vähemalt kolme etendust hooaja jooksul ning teater pakub neile seejuures soodushinnaga pileteid, tasuta ekskursioone teatris, tasuta ettevalmistust

üheks teatrikülastuseks ning võimalust külastada tasuta üht proovi.²³ Ka partnerkoolide näiteringe juhendavad tihtipeale teatripedagoogid.

Ekskursioonid pakuvad võimalust heita pilk teatrikulisside taha: dekoratsiooni- ja õmblustöökotta, dekoratsiooni-, kostüümi- ja rekvisiidilattu ning grimmiruumidesse. Tutvutakse teatri ajaloo, töökorralduse ja lavatehniliste võimalustega ning sellega, kuidas üks lavastus sünnib. Ekskursiooni sisse tuleks planeerida ka lühikesed vestlused teatri töötajatega, kes publikule oma tegevusvaldkonda tutvustavad, ning võimaluse korral ka proovi külastuse.²⁴

Teatripedagoogide juhendatavates **töötubades** saavad huvilised tutvuda teatritöö erinevate elementide, näiteks lavavõitluse või improvisatsiooniga. Toimuvad ka koguperetöötoad, kuhu on oodatud isad-emad ja vanaisad-vanaemad koos oma laste ja lastelastega. Paaritunniste töötubade kõrval pakutakse koolilastele võimalust veeta koolivaheaegadel proovisaalis suisa päevi.

Võimalust järjepidevaks loominguks eneseväljenduseks pakuvad teatrite juures tegutsevad **teatristuudiod** (*Spielclubs*). Enamasti on need suunatud noortele vanuses 14–25 (noortestuudiod, *Jugendclubs*) ja seenioritele alates 60. eluaastast (seeniorite stuudiod, *Seniorenclubs*). Töö seenioritega, sh põlvkondadevaheline koostöö aitab muu hulgas kaasa selle vanusegrupi esindajate naasmisele avalikku sfääri.²⁵ Stuudiote (koostöö)lavastused kuuluvad teatrite mängukavadesse.

Kuivõrd teatripedagoogilise töö kvintessents avaldub kõige selgemini just noortestuudiote töös, on viimasele pühendatud järgnev alapeatükk.

23 Vt lähemalt DSCHUNGEL WIEN Theaterhaus für junges Publikum: *Schulen als Partnerinnen*; <http://dschungelwien.at/paedagogInnen/schulen-als-partnerinnen/> (07.05.2015); vt ka TUSCH – *Theater und Schule*; www.tusch-berlin.de (07.05.2015).

24 Felix Strasser, *Theaterpädagogik im Postdramatischen Theater*, S. 52.

25 *ibid.*, S. 25.

1.2.2. Noortestuudiod

Paljudes Saksa teatrites juhendavad noortestuudiod näitlejad, lavastajate assistendid või erialase ettevalmistuseta teatripedagoogid. Ent noortestuudiod pole koht ambitsioonikatele näitlejatele ja lavastajatele, kuna töö amatööridega nõuab hoopis teistsugust lähenemist kui töö professionaalidega.²⁶ Nagu nimetuski viitab, on teatripedagoogilise töö eelduseks nii kunstilised kui kunstipedagoogilised teadmised ja oskused: „Teater on objekt – põhjus, miks kokku tulla, ja seega ollakse sõltuv selles kunstiliigis valitsevatest seaduspärasustest. Pedagoogika on oskus, mis selle eest hoolt kannab, et kokku ka jäädakse, ning mis koos käidavat loometeed tasandab.“²⁷

Just „koos käidav loometee“ on sõnapaar, mis noortestuudiote tööd kõige täpsemini iseloomustab. Nende lavastused sünnivad reeglina koosloome meetodil (ingl *Devised Theatre*), mis tähendab, et puudub algne stsenaarium või draamatekst, mida lavastama hakatakse. Koosloome algimpulsiks on hoopis mõni noorte jaoks oluline teema. Kõik grupiliikmed toetavad tööprotsessi oma ideedega, mille kogumiseks kasutatakse improvisatsiooni, vestlusi, tekste, muusikat, tantsu, mängu jne. Tööprotsessi iseloomustab eksperimentaalsus ning orienteeritus protsessile.²⁸ Teatripedagoog componeerib grupiliikmete poolt väljapakutust lavastuse, surumata peale oma nägemust.

26 Herbert Enge, Was ist das: Theaterpädagogik? Die Arbeit des Thalia Treffpunkts am Thalia Theater Hamburg. – Jugendclubs an Theatern. Hrsg. Herbert Enge, Marlis Jeske, Wolfgang Schneider. Frankfurt am Main jne.: Peter Lang, 1991, S. 92 (refereeritud Felix Strasser, Theaterpädagogik im Postdramatischen Theater, S. 30 kaudu).

27 Christel Hoffmann, Die Kunst des Spielleiters. – Theater spielen mit Kindern und Jugendlichen. Konzepte, Methoden und Übungen. Hrsg. Christel Hoffmann, Annett Israel. 4. Auflage. Weinheim, München: Juventa Verlag, 2008, S. 13.

28 Deirdre Heddon, Jane Milling, Devising Performance: A Critical History. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2006, lk 3–5.

Kollektiivne loome avaldub noortestuudiate lavastustes ka sageli rakendatava kooriprintsiibi²⁹ näol. Näiteks kehastatakse kollektiivselt üht tegelaskuju, kelle eri tahud on grupiliikmete vahel ära jaotatud. Kirjeldatud võte eeldab ühelt poolt tugevat ansamblitööd³⁰, teiselt poolt annab see igale grupiliikmele võimaluse individuaalseks eneseväljenduseks³¹.

Stuudiolastest sirgub suure tõenäosusega teatri püsipublik. Seepärast on oluline, et ka teatri juhtkond stuudiate tegevusse oma panuse annaks. Nii nagu trupile tuleb ka stuudiolastele eraldada või leida väljaspool teatrimaja omaette prooviruum (et noored end konkreetse teatriga identifitseerida võiksid, peaks see asetsema teatrimajale võimalikult lähedal) ning võimaldada neile ligipääs näiteks dekoratsiooni-, kostüümi- ja rekvisiidilaole. Ka teatri eelarve koostamisel tuleb noortestuudiate tegevusega arvestada. On paradoksaalne, et kuigi noorte kultuurialast harimist peetakse ühiskondlikus plaanis oluliseks, rahastatakse eelisjärjekorras sageli teisi projekte.³² Alates 1990. aastast Saksamaal korraldatava üleriigilise noortestuudiate festivali kultuurpoliitiline eesmärk ongi kutsuda teatreid ja poliitikuid üles võtma vastutus noorte kultuurialase harimise eest.³³

29 Kooriprintsiipi rakendati teadupärast juba antiikdraamas, ent viimastel aastakümnetel on teatri- ja kirjandusmaailm (sh Christoph Marthaler, Elfriede Jelinek ja Einar Schleef) selle enda jaoks taas avastatud ning sellega eksperimenteerinud (*Internationales Theaterfest St. Vith: Chorisches Theater als Ensemblekunst*; http://www.theaterfest.net/cms/index.php?article_id=212&clang=0 (30.03.2015)).

30 Christiane Kirchner, 'Wir und: ich und du. Das ist nicht dasselbe.' Chorisches Theater als Ensemblekunst. Abschlussarbeit im Rahmen der Ausbildung zur Theaterpädagogin BuT®. Heidelberg: Theaterwerkstatt Heidelberg, Manuskript, 2007, S. 8, 31; http://www.theaterwerkstatt-heidelberg.de/uploadverzeichnis/downloads/tw_chorisches_theater.pdf (18.05.2015).

31 Christel Hoffmann, *spiel.raum.theater. Aufsätze, Reden und Anmerkungen zum Theater für junge Zuschauer und zur Kunst des Darstellenden Spiels*. Frankfurt am Main: Lang, 2006, S. 370 (refereeritud Christiane Kirchner, 'Wir und: ich und du. Das ist nicht dasselbe.', S. 32 kaudu).

32 Felix Strasser, *Theaterpädagogik im Postdramatischen Theater*, S. 22, 31, 37, 40.

33 Peter Galka, *Aktions- und Gestaltungsfelder. – Theater spielen*. Hrsg. Elinor Lippert. Bamberg: C. C. Buchner, 1998, S. 237 (refereeritud *Die Spielmacher: Theaterclubarbeit*; <http://www.die-spielmacher.com/cms-spielmacher/index.php?menuid=43> (16.05.2015) kaudu).

1.2.3. Teatripedagoogiline töö postdramaatilises teatris

Postdramaatilise teatri kontekstis võiks teatripedagoogide ülesanne olla publiku abistamine nüüdisaegse teatrikeeles mõistmisel. Etendusele eelnev loeng postdramaatilise teatri teemal oleks küll igati tänuväärne, ent teatripedagoogika seisukohast väheefektiivne ettevõtmine. Selle asemel (või vähemasti selle kõrval) tuleks publikule võimaldada praktilist kokkupuudet postdramaatilise teatri erinevate elementidega. Nendeks elementideks võiksid olla näiteks ruum, keha, vaataja ja etendaja suhe, sõnadeta tegevused, tekst, auditiivne ja visuaalne rütm, heli, valgus, video, improvisatsioon. Publiku kokkupuude nende elementidega võiks aset leida erinevate töötubade raames. Teatripedagoogi ja teiste ekspertide (nt lavastajate, koreograafide, etenduskunstnike, valguskujundajate) juhendamisel võiksid töötubade käigus valmida lühikesed etteasted, mida seejärel üheskoos analüüsitakse.³⁴

Need töötoad ei peaks olema ilmtingimata seotud konkreetsete lavastustega.³⁵ Teatrites, kus esietendub aastas kümneid lavastusi ning need sageli vaid neljal-viiel korral publiku ette tuuakse, ei tuleks iga lavastuse jaoks eraldi kontseptsiooni väljatöötamine niikuinii kõne alla.

Teiseks on selge, et need töötoad nõuaksid nii juhendajatelt kui osavõtjatelt suuremat ajakulu kui dramaatilise teatri kontekstis läbiviidavad ettevalmistused (vt peatükk 1.2.1). Näiteks kooliklasside puhul, kes peavad sageli 45-minutilise ettevalmistuse ja refleksiooni vahel valima, jääks siin üle loota vaid entusiastlikele õpetajatele ja õpilastele, kes oleksid valmis oma vabast ajast mõne pärastlõuna või koguni nädalavahetuse proovisaalis veetma³⁶.

³⁴ Felix Strasser, Theaterpädagogik im Postdramatischen Theater, S. 46–47. Nimetatud teoses vaagib autor teatripedagoogilise töö võimalusi postdramaatilise teatri kontekstis, võttes seejuures aluseks oma töökogemuse Berliini nüüdisaegsete etenduskunstide keskuses Hebbel-am-Ufer (HAU).

³⁵ *ibid.*, S. 48.

³⁶ Saksamaal leidub muidki õpetajaid-õpilasi, kes laupäeva hilisõhtuni proovisaalis askeldavad ning kesköö saabudes lavalaudadele magama heidavad (nn *Theater über Nacht*).

Saadud elamuse analüüsimiseks võiks rakendada erinevaid refleksioonimeetodeid, näiteks mõistekaarti.³⁷ Mõistekaart „moodustub teatud keskpunkti ümber, milleks võib olla kas sõna, ese, pilt, heli vms. Ümber selle keskpunkti hakatakse koguma kõiki vabu assotsiatsioone (...).“³⁸ Mõistekaart on iseenesest küll loovkirjutamise võte, ent seda võiks kasutada ka vestluses publikuga (n-ö verbaalne mõistekaart) või paluda publikul tekkinud assotsiatsioone kehaliselt väljendada, näiteks *Tableau*-tehnikaga³⁹ abil (n-ö somaatiline mõistekaart).

³⁷ *Felix Strasser*, Theaterpädagogik im Postdramatischen Theater, S. 49.

³⁸ *Merle Jung*, Keelemängulised tekstid kirjaliku tekstiloomes impulssidena saksa keele õpetamisel võõrkeelena. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2006, lk 11.

³⁹ *Tableau*-tehnikaga eestikeelsed vastused on liikumatu pilt, tardpilt, inimsulptuur, foto, vahakuju (*Ivika Hein*, Draamaraamat, lk 82).

2. TEATRIPEDAGOOGILINE TÖÖ EESTI TEATRITES

2.1 Teatripedagoogilise töö vajalikkusest Eesti teatrites

Olen oma töökohustuste tõttu mõni aeg tagasi vahendanud Ugala Teatrile koolide soovi teatrikuu raames tulla kooli laste hulka rääkima, kuid saanud vastuseks, et teater on etendusasutus ja millegi muuga ei tegele. Paraku ilma publikuta pole kellelegi etendada ja publiku kasvatamine peaks olema teatrite sihipärane, äärmiselt läbimõeldud ning kompromissitu tegevus.⁴⁰

Oma magistritöös nendib Ivi Lillepuu, et teatri edasikestmise eelduseks on publiku jätkuv huvi teatrikunsti vastu ning analüüsib kvalitatiivsetele andmetele tuginedes, milline on tänapäeva gümnasisti teatrihuvi ja millised tegurid mõjutavad selle kujunemist. Viljandimaa näitel tõdeb Lillepuu, et noorte teatrihuvi on võrreldes 1980. aastal avalikustatud uuringutulemustega⁴¹ pinnapealsem ning teatrikülastatavus vähenenud. Lillepuu korraldatud uuringust selgub, et tänapäeva gümnasist eelistab meelelahutust ja kergestihaaravat süžeed ega ole võimeline nautima ja aru saama keerukamast teatrikeelest.⁴² Ühelt poolt tõstatab see küsimuse teatri funktsioonide ja väärtuste kohta, sest kui teater on üksnes lõbustaja, ei oskagi publik sellelt muud oodata, teiselt poolt on selge, et verbaalsete ja audiovisuaalsete kujundite lugemise oskus ei teki iseenesest, vaid eeldab teadmisi teatrikunstist. Väljapakutud võimalustest teatrimaailma tundmaõppimiseks sai noorte hulgas kõige positiivsema tagasiside võimalus pärast etendust nähtu üle tunnis arutleda (koguni 74%le meeldiks selline õppevorm). Ligi pooltele meeldiks nähtud etendust koos näitleja või lavastajaga analüüsida, kolmandik on valmis koos klassikaaslastega loetud näidendist katkendeid esitama ning natuke

40 Ivi Lillepuu, Gümnasisti teatrihuvi ja seda mõjutavad tegurid Viljandimaa näitel. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool, Käsikiri, 2011, lk 64;

http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/30348/2011_08_kukomag_IviLillepuu.pdf?sequence=1 (18.05.2015).

41 Vt lähemalt Karin Kask, *Lilian Vellerand*, Inimesed teatrisaalis. Tallinn: Perioodika, 1980.

42 Ivi Lillepuu, Gümnasisti teatrihuvi ja seda mõjutavad tegurid Viljandimaa näitel, lk 6–7, 45, 67.

vähem kui kolmandik tahaksid välja mõelda lava- ja muusikalist kujundust. Kõige suurem vastuseis (63%) oli aastakümneid praktiseeritud õppimisviisile lugeda kodus näidend läbi ja kirjutada selle põhjal kirjand. On selge, et ülal loetletud võimalused nõuaksid õpetajatelt ulatuslikumaid teadmisi.⁴³ Teatripedagoogide koostatavad lavastuste saatematerjalid ning nende korraldatavad töötoad, arutelud ja kohtumised õpetajatega (vt peatükid 1.2.1 ja 1.2.3) võiksid siin viimastele suureks abiks olla. Ka Lillepuu leiab, et taoline koostöö rikastaks nii kooli kui teatrit. Pealegi selgub kõnealusest uuringust, et just kool ja teater on kodu ja vanemate kõrval peamisteks gümnasisti teatrihuvi mõjutavateks teguriteks.⁴⁴

2011. aastal toimus Eesti Teatri Agentuuri ja Eesti Harrastusteatrile Liidu koostöös seminar „teater | kool“, mille eesmärk oli lähendada Eesti teatreid ja üldhariduskoole. Kui toona oli seminaril esindatud üsna vähe koole⁴⁵, siis 2014. aastal Vanemuises toimunud konverentsi „Haridus teatris – teater hariduses“ vastu oli eriti suur just õpetajate huvi. Kokkutulnute üksmeelne arvamus oli, et teater peaks järelkasvu harima ning seejuures koolidega koostööd tegema. Ent kui Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna ning haridus- ja teadusministeeriumi esindajad olid seisukohal, et oluline on teatri haridustundide seos riikliku õppekavaga (sel seisukohal on ka mitmed Eesti teatrid), siis kultuuriministeeriumi kunstide asekantsler Hillar Sein leidis, et otseselt hariduse osa teatri haridustunnid ei ole.⁴⁶ Nõustun Hillar Seinaga, kuigi pean oluliseks eristada mõiste „haridus“ puhul kooliharidust koolivälisest haridusest: teatripedagoogiline töö teatrites kui kooliväline kultuurharidus (vt peatükk 1.1). Konverentsil jäi kõlama ka mõte luua kompetentsikeskus, kuhu koonduks info teatrites tehtava haridustöö kohta ning kus jagataks näpunäiteid teatriharrastuseks koolis.⁴⁷ Leian,

43 *Ivi Lillepuu*, Gümnasisti teatrihuvi ja seda mõjutavad tegurid Viljandimaa näitel, lk 45–47.

44 *ibid.*, lk 47, 65.

45 *Eva Samolberg*, Teater koolis ja kool teatris. – Virumaa Teataja, 1. november 2011.

46 *Mall Türk*, Haridus teatris – teater hariduses. – Vanemuise hooajakiri RAMP, 2014, lk 60–62.

47 *ibid.*, lk 61–62.

et nendes küsimustes võiksid kontaktisikuks olla teatrites töötavad teatripedagoogid (vt peatükk 1.2.1).

Teatripedagoogid pole aga kontaktisikuks mitte ainult publikule, vaid ka teatri juhtkonnale ja loomingulisele kollektiivile. Nimelt võimaldab teatripedagoogide tihe ja vahetu kokkupuude publikuga informeerida neil teatri juhtkonda ja loomingulist kollektiivi nii lavastuste retseptsioonist kui publiku sisulistest ja vormilistest maitseelistustest.⁴⁸ 2012. aastal Tudengite Teatripäevade raames peetud ettekandes „Teatrist noortele, armastusega?“ tõdes Kirsten Simmo Eesti konteksti silmas pidades, et teatri ja publiku vaheline dialoog peaks olema tihedam ning et repertuaarivalikul tuleks arvesse võtta noorte ootusi teatrile.⁴⁹ Ivi Lillepuu toob oma magistritöös ära ühe tütarlapse arvamuse avalduse, millega ülejäänud küsitletuist tundusid nõus olevat: „Noorte teemasid pannakse viimasel ajal nii palju, et kõik see vägivald tüütab ära, ei jõua enam. On küll probleemid, aga me saame ise hakkama. Ei jõua teatrisse vaatama minna, kuidas tegeletakse meie probleemidega.“⁵⁰ Nii on oht, et noor kaotab teatri vastu huvi ega leiagi sinna enam tagasiteed.

2.2. Haridustegevused Eesti teatrites

Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse uudiskirja toimetaja Kaarin Kivirähk on avaldanud arvamust, et Eestis on kujutava kunsti vallas harimine palju populaarsem kui teistel loomealadel.⁵¹ Tuleb tõepoolest tunnistada, et näiteks Eesti Kunstimuuseumi haridus- ja publikuprogrammide valik on muljetavaldavalt rikkalik. Lisaks on need kohati

48 *Gabi dan Droste*, Theatre Pedagogy as Theatre Arts – Theatre Arts as Theatre Pedagogy, pp. 20.

49 *Tea Raidsalu*, Noorteteater peaks olema praegusest mitmepalgelisem. – Sakala, 17. veebruar 2012.

50 *Ivi Lillepuu*, Gümnasisti teatrihuvi ja seda mõjutavad tegurid Viljandimaa näitel, lk 45.

51 *Kaarin Kivirähk*, „Meie eesmärk on pakkuda elamust ka inimesele, kes ei ole kunstiga enne kokku puutunud.“, Intervjuu Sepake Angiamaga, Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse uudiskiri, 2014; <http://www.cca.ee/uudiskiri-artiklid-kunst-ja-haridus/199-meie-eesmark-on-pakkuda-elamust> (07.05.2015).

„teatripedagoogilisemad“ kui Eesti teatrite haridus- ja publikuprogrammid, kuivõrd mitmete näituste tutvustamisel rakendatakse draamameetodeid. Siiski teevad ka mitmed meie teatrid selles vallas tublit tööd. Teatripedagoogika seisukohast olulisematest Eesti teatrite haridus- ja publikuprogrammidest ning (plaanitavatest) ettevõtmistest annavad ülevaate järgnevad alapeatükid. Seejuures jäävad vaatluse alt välja näiteks ekskursioonid, mida korraldatakse enamikus Eesti suuremates teatrites, ning arvustuste/joonistuste võistlused, kuivõrd teatripedagoogikas eelistatakse interaktiivseid töö- ja analüüsimetodeid.

2.2.1. VAT Teater

Teatripedagoogilise töö kontekstis on igati positiivseks ja küllaltki erandlikuks näiteks Eesti teatripildis VAT Teater:

Soovime (...) luua tingimused, mis aitavad tõsta noorte teadlikkust teatri kui nähtuse osas, kuid eelkõige noorte iseenda ja maailma tunnetamise osas. (...) Teatrirahva jaoks on see samuti suurepärane võimalus vahetult kohtuda inimestega, kelle jaoks teatrit loomegi. Seega loodame, et teatrielamus on vastastikku põnev ja rikastav!⁵²

VAT Teatri haridustegevus hoogustus tänu rahvusvahelisele teatrite koostööprojektile Platform 11+⁵³. Päevakorda tõusis noorte ettevalmistamine teatrikülastuseks ning nende toetamine saadud elamuse analüüsimisel.⁵⁴

Üheks näiteks on nii õpilastele kui õpetajatele, huvijuhtidele ja noorsootöötajatele suunatud töötoad. Need on seotud kas konkreetse lavastusega või toimuvad iseseisva sündmusena. Õpilastel on võimalus osaleda näiteks foorumteatri, improvisatsiooni, lavavõitluse, lookirjutamise ja näidendikirjutamise töötoas; õpetajatel, huvijuhtidel ja

⁵² VAT Teater: Võimalused õpetajale; <http://www.vatteater.ee/et/opetajale/5/voimalused-opetajale.html> (13.04.2015).

⁵³ Vt lähemalt Platform 11+: *Artistic Discoveries in European Schoolyards*; <http://www.platform11plus.eu/> (07.05.2015).

⁵⁴ Mari-Liis Velberg, Teekond koolist teatrisse ja vastupidi. – Õpetajate Leht, 15. mai 2013.

noorsootöötajatel foorumteatri, improvisatsiooni ja lavavõitluse töötoas. Töötubade sisu on sihtgrupiti erinev. Õpetajatele, huvijuhtidele ja noorsootöötajatele suunatud töötubades arutletakse muu hulgas selle üle, kuidas rakendada läbiproovitud meetodeid töös noortega.⁵⁵

2011. aastal leidsid VAT Teatris aset mõttetalgud, millest võttis osa ligi 70 õpetajat. Need talgud on heaks näiteks teatri ja kooli koostööst noorte teatrihuvi ergutamise nimel. Õpetajatelt uuriti, millised materjalid või tegevused võiksid nende arvates toetada õpilasi teatrikülastuseks valmistumisel ja saadud elamuse analüüsimisel.⁵⁶ Mitmed õpetajate ettepanekud on teater juba ellu viinud: sihtgrupi täpne määratlus lavastuse koduleheküljel (mõne lavastuse puhul ka teemadering ning info selle kohta, millise õppeaine raames lavastust käsitleda võiks); töötoad ja arutelud lavastuse teemadel; teatrikülastusest tõukuvad loovad ülesanded (nt koomiksi koostamine); ülesanded, mis tematiseerivad käitumiskultuuri teatris; küsimustik, mida nähtud etenduse analüüsimisel kasutada.

Noore vaataja teadlikkuse arendamine käitumiskultuurist teatris on teatripedagoogilise töö üks paljudest eesmärkidest. VAT Teater korraldas 2012. aastal koomiksikonkursi „Kas ka sina oled kunagi istunud nätsu sisse?“. Niisugune lähenemine on kiiduväärt, kuna annab noorele võimaluse mitmekülgseks loominguliseks eneseväljenduseks (koomiks kui žanr sisaldab teadupärast nii näitekirjanduse kui kujutava kunsti elemente) ning seekaudu oma arvamuse avaldamiseks. Samavõrd tervitav on probleemi käsitlemine huumori võtmes. Konkursi kokkuvõtte koos valitud võistlustöödega, mida õpetajad-õpilased teatrikülastuseks valmistumisel kasutada saavad, on kättesaadav teatri koduleheküljel.

⁵⁵ VAT Teater: *Võimalused õpetajale*.

⁵⁶ VAT Teater: *Õpetajate ettepanekud*; <http://www.vatteater.ee/et/opetajale/7/toetavad-materjalid.html> (13.04.2015).

Teatri koduleheküljel on kättesaadav ka universaalne küsimustik, mida nähtud etenduse analüüsimisel kasutada. Eraldi küsimustik on koostatud lavastuse „Karin ja Pearu“ kohta. Kahjuks peab nentima, et niisugused küsimustikud, kui need on mõeldud kasutamiseks ainuüksi vestluses, on teatripedagoogika seisukohast väheefektiivsed. Et lastele ja noortele teatrikunsti ning selle olemust vahendada, tuleks taoliste küsimustele vastuseid otsida ennekõike mängu kaudu. Näiteks selle asemel, et klassiruumis arutada, kas õpilased mõistsid, miks üks või teine tegelane just nõnda käitus, ja mida nemad oleksid teisiti teinud, võiks luua kujuteldavaid situatsioone, milles õpilastel on võimalik mängu kaudu oma arvamust avaldada.

Projekti Platform 11+ peaesmärk oli luua professionaalide ja koolinoorte koostöös näidendeid ja lavastusi, mis oleksid suunatud noortele vanuses 11–15. Koostöös Tallinna 32. Keskkooli, Merivälja Kooli, Vanalinna Hariduskolleeegiumi ja Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi õpilastega esietendusid VAT Teatris lavastused „Kirjaklambritest vöö“ (2010), „Help!“ (2011), „Salto Mortale“ (2012) ja „Andromeda saar“ (2013). Ungari, Eesti, Soome ja Inglismaa ühistööna valmis lavastus „Face Me: Time of Transition. Black Stone“ (2012). VAT Teatri haridustegevuste juht Mari-Liis Velberg leiab, et koostöö koolinoortega oli projekti üks suuremaid väärtusi, kuna ehitas teatri ja noorte vahele tugeva silla.⁵⁷ Niisugune koostöö võiks lihtsustatud kujul jätkuda näiteks proovide külastuste näol (vt peatükk 1.2.1).

2.2.2. Eesti Draamateater

Ka Eesti Draamateatri arengukavast aastateks 2014–2018 võime lugeda, et teater soovib muuta suhted publikuga tihedamaks ja mitmekülgsemaks, aidata kaasa lavastuste vastuvõtule ning pakkuda publikule kaasarääkimise võimalust. Prioriteediks on

⁵⁷ Mari-Liis Velberg, Teekond koolist teatrisse ja vastupidi.

sealjuures koostöö gümnasistide ning eesti keele ja kirjanduse õpetajatega.⁵⁸

Teatri koduleheküljel on kättesaadavad lavastuste vihikud, mida nii koolinoored kui teised huvilised etenduse analüüsimisel abimaterjalina kasutada saavad. Vihikutest leiab lugemist lavastuse tagamaade, teemade ja tegelaste kohta, lavastuse kokkuvõtte ning aruteluküsimused. Kui teoreetilisele osale lisataks ka praktilised harjutused, võiks neid vihikuid nimetada muster-saatematerjalideks.

Kooliõpilastel on võimalik osaleda ka etenduse-eelsetes töötubades ja etendusejärgsetel aruteludel. Olenevalt lavastusest tutvutakse etenduse-eelsetes töötubades kas lavastuse taustaga või räägitakse sellest, millele etendust vaadates tähelepanu pöörata. Etendusejärgsetel aruteludel julgustatakse õpilasi avaldama oma arvamust, kuulama kaaslaste nägemusi ning leidma erinevaid vaatepunkte.⁵⁹ Viimane on teatripedagoogilise töö üks olulisemaid lähtekohti. Ent ka siin kehtib sama soovitus, mis lavastuste vihikute puhul: diskussiooni ja teooriat toetagu praktilised harjutused!

Võimalust lavastuste taustaga tutvuda ning koos ekspertidega uute lavastuste üle arutleda pakub huvilistele (mitte ainult kooliõpilastele) ka Eesti Draamateatri haridusprogramm Link.⁶⁰

Eesti Draamateatri ja koolide vahelise koostöö heaks näiteks on veel sügiseti toimuv õpetajate infopäev. Infopäeval tutvustatakse õpetajatele teatri haridustegevusi ja valitud (uus)lavastusi – eelkõige neid, mis võiksid sobida klassi ühiskülastuseks – ning kohtutakse teatritegijatega, kes räägivad oma lavastustest ja nende sünnist. Pärast

58 SA Eesti Draamateater. *Strateegia aastateks 2014–2018*;

www.draamateater.ee/sites/default/files/EDarengukava2014-2018.doc (17.04.2015).

59 Eesti Draamateater: Töötoad; <http://www.draamateater.ee/hendrik-toompere-jr-lavastuse-volanoudjad-oppematerjal> (17.04.2015).

60 Eesti Draamateater: Haridusprogramm Link; <http://www.draamateater.ee/link-kiirgav-linn> (17.04.2015).

infotundi on õpetajatel võimalus vaadata tasuta mõnd teatri lavastust.⁶¹

Lisaks on Eesti Draamateater koostanud ja juba kolmel korral koolidele saatnud ankeedi, mis käsitleb õpetajate isiklikku teatrihuvi, klassi ühiskülastusi, teatrikülastuseks valmistumist ja saadud elamuse analüüsimist klassis, õpilaste tagasisidet nähtud lavastustele ning teatri ja koolide vahelist infovahetust ja koostöövõimalusi. Õpetajate ettepanekud on teater võimaluse korral arvesse võtnud.⁶²

2.2.3. Teater NO99

Enne lavastuse „The Rise and Fall of Estonia“ (2011) viimaseid etendusi kutsus Teater NO99 publikut üles osalema etendustele järgnevatel aruteludel:

Me tahame teada ka Sinu mõtteid ja tundeid pärast etendust. Me tahame Sulle ka vastata, kui Sa tahad meie käest midagi küsida. Miks me selle lavastuse tegime. Miks me oleme niivõrd intensiivselt Eestiga tegelenud. Miks just selline lavastus. (...) Lavastajad ja näitlejad ootavad Sind. Räägime lavastusest. Teatrist. Tulevikust.⁶³

Niisugused kohtumised võiksid kuuluda kõikide Teatri NO99 lavastuse juurde, sest mida abstraktsem lavastus, seda rohkem on põhjust kohtuda pärast etendust lavastusmeeskonna ja/või trupi esindajatega, kes aitavad vaatajal saadud elamust analüüsida, nagu kinnitas Tartu ülikooli teatriteaduse õppetooli korraldatud uuring.⁶⁴ Abstraktsete lavastuste mõistmisele võiksid kaasa aidata ka valitud etendustele eelnevad sissejuhatused lavastustesse.

On igati rõõmustav, et Teater NO99, keda võib pidada Von Krahli Teatri ja VAT Teatri kõrval noorema publiku favoriitideks⁶⁵, teeb koostööd koolidega, hindab vahetut

61 *Kairi Kruus*, e-kiri autorile. Kiri autori valduses, 2015.

62 *ibid.*

63 *Teatri NO99 uudiskiri* 29. november 2011.

64 *Hedi-Liis Toome*, Mida tunneb teatris publik? – Sirp, 6. märts 2015.

65 *Anneli Saro*, Eesti teatrisüsteemi dünaamika. – Interaktsioonid. Eesti teater ja ühiskond aastail 1985–

suhtlust õpetajate ja õpilastega ning aitab neil teatrikülastuseks valmistuda ja saadud elamust analüüsida:

Meie jaoks on tõesti oluline suhtlus õpilaste ja teiega. (...) Kui tulete klassiga teatrisse, palun öelge ette ja me võime teha teie klassile sissejuhatuse etendusse. Või kui olete juba käinud meid vaatamas, siis hea meelega tuleksime teie klassile külla ja analüüsiksime ühe tunni vältel lavastust kogu tema mitmekihilisuses: teemasid, sõnumit, lavastust, näitlejaid. Sest me ei taha suhelda anonüümselt, mingite brošüüride ja infokirjade teel, vaid otse ja vahetult.⁶⁶

Lisaks pakutakse kooliõpilastele (eelkõige gümnasistidele) võimalust kuulata kaasaegse teatri ja kunsti loengud, kus Teatri NO99 dramaturgid Eero Epner ja Laur Kaunissaare räägivad Euroopa, sh Eesti näitel sellest, kuidas vaadata nüüdisaegset teatrit ja kunsti.⁶⁷

Eelnev on suurepärane näide sellest, et teatripedagoogilise töö alge on peidus ka Eesti postdramaatilises teatris. Järgmiseks sammuks võiksid olla töötoad, mis võimaldaksid publikule praktilist kokkupuudet postdramaatilise teatri erinevate elementidega (vt peatükk 1.2.3).

2.2.4. Vanemuine

Vanemuine on eesti teatri- ja kultuuriloo ning teatritöö tutvustamiseks välja töötanud rikkaliku valiku haridusprogramme erinevatele vanuseastmetele. Teatritundides tutvutakse muu hulgas ooperi ja draama eripäradega; eesti muusikaloo ja teatrimuusikaga; eesti teatriloo ja Vanemuise ajalooga; tantsuajalooga; erinevate maskitüüpidega; teatrigrimmi tegemise nippidega; käitumiskultuuriga teatris. Valmistatakse butafoorseid toite ja kipsmarlist poolmaske. Lisaks toimuvad teatrikriitika õpitoad ning teatrikohtumised ja -loengud. Kollase Kassi Suvekoolis tehakse

2010. Koost. Anneli Saro, Luule Epner. Tartu: Tartu Ülikooli kultuuriteaduste ja kunstide instituut, 2010, lk 26.

⁶⁶ Eero Epner, Teater NO99 tahab suhelda noortega vahetult. – Õpetajate Leht, 26. september 2014.

⁶⁷ Teater NO99: Koostöö koolidega; <http://www.no99.ee/meist.php?nid=46> (07.05.2015).

juhendajate abiga läbi kogu lavastusprotsess, mille käigus valmiv lavastus tuuakse suvekooli viimasel päeval publiku ette.⁶⁸

Mitmeid Vanemuise teatritunde (aga ka Rahvusooperi Estonia haridusprojekte, vt peatükk 2.2.5) iseloomustab eelkõige etendaja-pealvaataja suhe (uuel hooajal nimetataksegi need ümber hariduslikeks etendusteks⁶⁹). Nagu eespool mainitud, eelistatakse teatripedagoogikas interaktiivseid töömeetodeid ning hariduslikke etendusi (täpsem termin oleks „hariduslik lavastus“) võiks määratleda pigem esteetilise kasvatusena kui esteetilise haridusena (vt peatükk 1.1). Kõige interaktiivsemaks võib ehk pidada 2015. aasta mais esietendunud sõnateatrit tutvustavat teatritundi „Valmisolek on kõik“, kus publikuga koos tehakse muu hulgas nii diktsiooniharjutusi kui päikesetervitust. Tunni ühe läbiviija, Vanemuise näitleja Kärt Tammjärve sõnul avaldasid esietendusel viibinud noored arvamust, et neid oleks võidud tundi veelgi rohkem kaasata.⁷⁰

Uuel hooajal saavad uue nimetuse ka teatrikohtumised ja -loengud – Kuulsusega Teatris. Nimetusega koos muutub ka rõhuasetus. Kui seni on teatrihuvilistel olnud võimalus kohtuda enne või pärast valitud etendusi konkreetse lavastuse lavastaja või näitlejaga, et lavastuse teemadel arutleda, siis uuest hooajast kutsutakse ooperit või balletti vaatama mõni noorte seas populaarne inimene, näiteks seriaalist tuntud näitleja, kes kohtub pärast etendust noortega, et arutada, kuidas neile lavastus meeldis ja mis neile täpselt meeldis. Formaadi muutumist põhjendab Vanemuise noortetöö juht Mall Türk asjaoluga, et senised teatrikohtumised kaotasid noortetöö kontekstis tähenduse, sest kohtumisele tuli eelkõige täiskasvanud teatrihuviline, mitte koolinoor. Uue formaadi eesmärk olevat aga gümnasist teatrisse meelitada. Samas lubab Türk, et võimaluse korral jätkatakse tulevikus ka seniste kohtumistega.⁷¹ Teatripedagoogika seisukohast oleks see muidugi soovitatav, kuna esiteks võiksid teatrites tehtava haridustöö sihtrühm olla peale laste ja

68 *Vanemuine: Noortetöö*; <http://www.vanemuine.ee/teater/noortetoo/> (07.05.2015).

69 *Mall Türk*, intervjuu Liisbet Erepuule. Salvestus autori valduses, 2015.

70 *Kärt Tammjärve*, intervjuu Liisbet Erepuule. Salvestus autori valduses, 2015.

71 *Mall Türk*, intervjuu Liisbet Erepuule.

noorte ka täiskasvanud (isegi siis, kui põhirõhk on noortetööl) ning teiseks on karta, et uue formaadi puhul saame rääkida pigem muljetamisest kui teatrikunsti vahendamisest.

Veelgi suuremaid muudatusi on oodata lähiaastatel, kui Vanemuise juurde ehitatakse *black box*, milles hakkavad tegutsema noortestudio, noorteklubi ja noortelava.⁷² Noorteklubis avaneb klubiliikmetel võimalus lugeda teatrilaseid raamatuid ja vaadata videosalvestusi Vanemuise lavastustest. Noortelava hakkab tegema koostööd teatriõpetajate ja kooliteatritega, pakkudes neile võimalust oma lavastusi *black box*-is etendada.⁷³

Vanemuise ja koolide vahelise koostöö heaks näiteks on ka hooaja alguses toimuv õpetajate infopäev, kus, sarnaselt Eesti Draamateatrile, tutvustatakse lastele ja noortele suunatud uuslavastusi ning noortetöö programme. Infopäeva üks eesmärke on tänada õpetajaid koostöö eest: pärast infotundi vaadatakse ühiselt üht Vanemuise lavastust.⁷⁴ Tulevikus võiks uuslavastuste tutvustamisesse kaasata noortetöö juhendajate kõrval ka lavastajaid, kellega õpetajatel oleks võimalus vabas vormis vestelda.

Isegi kui Vanemuise noortetöö üks lähtekohti – haridustegevuste seotus õppekavadega – erineb teatripedagoogika lähtekohtadest, on selge, et Vanemuine on võtnud haridustöö oma südameasjaks ning et selles valdkonnas soovitakse liikuda metoodilisuse ja professionaalsuse suunas⁷⁵. 2016. aastal toimub Vanemuises haridusteemaline seminar, kuhu otsitakse edunäiteid teiste riikide kogemustest. Paigas on isegi järgmise hariduskonverentsi toimumise aeg (2017/2018 hooaeg).⁷⁶ Nii ei edendata haridustööd

72 SA Teater Vanemuine: Arengukava aastateks 2014–2018; <http://www.vanemuine.ee/wp-content/uploads/2014/10/Teater-Vanemuine-arengukava-2014-2018.pdf> (27.04.2015).

73 Mall Türk, intervjuu Liisbet Erepuule.

74 Eesti Teatri Agentuur: Vanemuise infopäev õpetajatele; http://www.teater.ee/teater_eestis/uudised/aid-4510/Vanemuise-teatrit-k%C3%BClastab-t%C3%A4na-700-%C3%B5petajat&art_year=2011&art_month=9 (07.05.2015).

75 SA Teater Vanemuine: Arengukava aastateks 2014–2018.

76 Mall Türk, Haridus teatris – teater hariduses, lk 62.

mitte ainult oma teatris, vaid ka teistes Eesti teatrites.

2.2.5. Rahvusooper Estonia

Haridusprogrammide vähesuse üle ei saa kurta ka Rahvusooperi Estonia puhul: lastele ja noortele tutvustatakse lavastuse sündi muusikateatris, balleti ja balletikostüümide ajalugu ning ooperi ja balleti omapära. Põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastega arutletakse muu hulgas käitumiskultuuri üle ooperiteatris ning otsitakse vastust küsimusele, miks peaks ooper tänapäeval noori kõnetama. Suvistes linnalaagrites tutvutakse rahvusooperi ajaloo ja tänapäevaga ning osaletakse nii tantsu- ja laulutundides kui erinevates lavastuse sündi tutvustavates töötubades. Laagri lõpuks valmib lavastus, mis suurel laval ette kantakse.⁷⁷

Rahvusooperi Estonia noorte vabatahtlike programm Wanted! pakub noortele ooperi- ja balletihuvilistele võimalust tutvuda teatritööga sellesse ise aktiivselt panustades: vabatahtlikud on abiks nii Rahvusooper Estonia lavastuste kui eriürituste tutvustamisel ja elluviimisel. Lisaks kohtutakse teatri töötajatega ning vaadatakse ooperi- ja balletilavastusi.⁷⁸ Kui selle kõige kõrval pakutaks noortele ka loomingulise eneseväljenduse võimalust, võiks Rahvusooperi Estonia vabatahtlike programmi nimetada ideaalseks noortestuudio kontseptsiooniks.

2.2.6. NUKU

NUKU muuseumis toimuvad erinevad programmid, mille kaudu on võimalik tutvuda nii NUKU ajaloo, nukuteatrikunsti, teatrinukkude kui nukunäitlejatega. Erinevates õpitubades saavad huvilised valmistada mitmesuguseid nukke ning õppida nendega

⁷⁷ *Rahvusooper Estonia: Noortetöö*; <http://www.opera.ee/noortetoo/> (07.05.2015).

⁷⁸ *ibid.*

mängima. Toimuvad ka grimmi- ja kostüümitöötoad. Laagrite ja laagripäevade raames saavad lapsed luua päris oma varjuteatrilavastuse: mõeldakse välja lugu, valmistatakse nukud ning valitakse sobiv valgus ja heli.⁷⁹ Oluline on just see, et lugu lähtub laste enda fantaasiast (valmis näidendil/libretol põhinevad lavastused valmivad ka Vanemuise Kollase Kassi Suvekooli ja Rahvusooperi Estonia linnalaagrite raames).

Noortele pakub loomingulise eneseväljenduse võimalust NUKU noortestuudio. Stuudio endise juhataja Reeda Tootsi sõnul loodi see ühelt poolt selleks, et noored saaksid teatrit seestpoolt tundma õppida, teiselt poolt selleks, et noorte maailmanägemine hoiaks teatritegijad publiku jaoks õigel teel.⁸⁰ Niisugune lähtekoht on omane ka Saksa teatrite juures tegutsevatele noortestuudiotele. Ent erinevalt viimastest tegeletakse NUKU noortestuudios terve esimese aasta nukukunsti, lavakõne, näitlejameisterlikkuse, tantsu ja lauluga ning alles teisel aastal koondub tegevus ettevalmistatava lavastuse ümber. Ning kuigi NUKU noortestuudio eesmärk ei ole koolitada tulevasi näitlejaid, on selle töö aluseks kaheaastane õppesüsteem, mille raames toimuvad arvestused ning kus õppetööd juhendavad „õppejõud“ (näitlejad, lavastajad, koreograaf ja lauluõpetaja-hääleseadja).⁸¹

2.2.7. Endla Teater

Endla Teatri noortestuudio loodi hoopis teistel alustel kui NUKU noortestuudio. Stuudio juhendaja Enn Keerdi sõnul soovis teatri juhtkond teatri ümber noori, kes mängiksid vajadusel Endla lavastustes kaasa ja tekitaksid seeläbi meeldiva järelkasvu tunde.⁸² Teatripedagoogika seisukohast võib Endla Teatri noortestuudio loomist pidada kiiduväärt ettevõtmiseks, kuna stuudio võimaldab noortel end Endla Teatriga

⁷⁹ NUKU: Muuseum; <http://www.nuku.ee/muuseum/> (07.05.2015).

⁸⁰ Ardo Kaljuvee, Teatrid hoiavad noortega sidet stuudiote kaudu. – Eesti Päevaleht, 31. märts 2007.

⁸¹ NUKU: Noortestuudio vastuvõtukatsed; <http://www.nuku.ee/13606/nuku-noortestuudio-vastuvotukatsed-30-septembril/> (07.05.2015).

⁸² Ardo Kaljuvee, Teatrid hoiavad noortega sidet stuudiote kaudu.

identifitseerida ning tagab seeläbi teatrile järelkasvu ka publiku näol. Igati tervitav on seegi, et kümnest seni lavale toodud näidendist nelja autoriks on olnud (endised) stuudiolased ise: „Sõbrapäev“ (2006), „(H)ING“ (2011), „Üle piiri“ (2012), „Issi, tule vii mind kõrtsust koju“ (2013). Samas tuleb nentida, et ideaalis võiksid noortestudiote lavastused sündida koosloome meetodil (vt peatükk 1.2.2).

2.2.8. Kuressaare Linnateater

Initiatiivi teatri ja koolide vaheliseks koostööks on näidanud ka Kuressaare Linnateater: 2010. aastal kutsuti kokku väiksem ring Kuressaare koolide huvijuhte ning eesti keele ja kirjanduse õpetajaid, kellega koos pandi alus projektile „Teater kooli“.⁸³ Seda koostööd võiks võrrelda partnerkoolide süsteemiga (vt peatükk 1.2.1) Saksamaal: teater on tihedas kontaktis koolide huvijuhtide ning eesti keele ja kirjanduse õpetajatega; koolidele pakutakse soodushinnaga pileteid ühiskülastusteks, võimalust osaleda ekskursioonidel teatris ning võimalust korraldada teatri ruumides teatri- ja filmiteemalisi üritusi. Teatri ruumides toimuvad ka Kuressaare Gümnaasiumi teatriõpetuse tunnid, mida juhendavad teatri töötajad.⁸⁴ Lisaks plaanitakse 2015. aasta sügisel luua teatri juurde gümnaasistidele mõeldud noortestudio.⁸⁵

2.2.9. Ugala Teater

Koostööd, kuigi väiksemas mastaabis, teevad ka Ugala Teater ja Viljandi Gümnaasium: Ugala Teatri noortestudio endine juhendaja Silvia Soro juhendab nii Ugala Teatri noortestudiost välja kasvanud Viljandi Gümnaasiumi teatristuudiot kui annab Viljandi Gümnaasiumis vabaainet „Eneseväljendus ja avalik esinemine“. Nii teatristudio kui

⁸³ *Tõnis Kipper*, Linnateater tahab tihendada koostööd koolidega. – Saarte Hää, 10. november 2010.

⁸⁴ *Aarne Mägi*, e-kiri autorile. Kiri autori valduses, 2015.

⁸⁵ *Kuressaare Linnateater: Arengukava aastateks 2015–2018 (2020)*;
http://www.kuressaare.ee/uus/public/Arengukava_teater.pdf (27.04.2015).

vabaaine raames valmivad (arvestus-)lavastused etenduvad Ugala Teatris.⁸⁶

2.2.10. Rakvere Teater

SA Rakvere Teatrimaja strateegilisest arengukavast aastateks 2012–2015 võime lugeda, et teater väärtustab dialoogi publikuga ning et üheks eesmärgiks on haridusprogrammi väljatöötamine.⁸⁷ Kolm aastat hiljem oldi sunnitud tõdema, et teatri töötajatel napib haridusprogrammi väljatöötamiseks nii aega kui pedagoogilisi teadmisi ja oskusi. Vastu võeti otsus leida sobiv partner väljastpoolt teatrit. Kuigi Rakvere Teatri soov muuta koostöö õpetajatega pidevaks ja sihipäraseks on igati tervitatav, tuleks ümber sõnastada haridusprogrammi eesmärk, milleks ei peaks olema ainuüksi (kui üldse) teatri parem integreerimine õppekavadesse.⁸⁸

2.2.11. Koolinoorte teatripäev

Kiituväärt algatus on 2015. aasta märtsis Pärnus toimunud esimene koolinoorte teatripäev. Teatripäeva raames said Pärnumaa 1.–12. klassi õpilased võimaluse osaleda erinevates töötubades, mida juhendasid viieteistkümne Eesti teatri, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja Eesti Kunstiakadeemia esindajad. Olgu siinkohal toodud mõned teatripedagoogika seisukohast olulisemad näited⁸⁹:

86 *Viljandi Gümnaasium: Viljandi Gümnaasiumi Teatriõhtu*; <http://viljandigymnaasium.edu.ee/kodu/index.php/component/content/archive?year=2013&month=5> (07.05.2015).

87 *SA Rakvere Teatrimaja: Strateegiline arengukava 2012–2015*; http://www.rakvereteater.ee/media/uploads/2012/01/23/Arengukava_2012-2015_kodulehele.pdf (20.04.2015).

88 *SA Rakvere Teatrimaja: Strateegiline arengukava 2015–2019*; http://www.rakvereteater.ee/media/uploads/2015/04/15/SA_Rakvere_Teatrimaja_arengukava_2015-2019.pdf (20.04.2015).

89 Vt lähemalt <http://www.endlateater.com/teatripaev/> (Koolinoorte teatripäev 2015: Programm).

Töötoas püüame avada ja alles hoida laste mängulisust. Tunni eesmärk on julguse ja usalduse loomine ning säilitamine grupis, samuti teistega arvestamine ja oma arvamuse väärtustamine. Kasutame selleks keha vabastavaid ning tähelepanu ja tundlikkust suurendavaid harjutusi ja mängu. Õpime tajuma ruumi ning ennast ja kaaslast selles, et koos töötades rõõmsalt areneda ja luua. („Improvisatsioon: mängu algus“, juhendaja Tiina Mälberg, Rakvere Teater)

Töötuba on mõeldud kõigile, kes huvituvad keha ja füüsilise kohalolu teemadest. Uurime kehade ja keskkondade kokkupuutepunkte, kehalisi praktikaid ja mustreid ning nendega kaasnevaid vaimseid struktuure kui vahendeid, mille abil mõtiskleda taju ning meie endi ja teiste kehade seisundite võimalike muutuste üle. („Keha kui liikumine kui koreograafia“, juhendaja Alissa Šnaider, Kanuti Gildi SAAL)

Tutvustame, kuidas kasutab teater videokunsti lavastuste loomisel. Arvutid, projektorid, arvutiprogrammid ning mida kõike nendega teha saab. Töötoa käigus on võimalik proovida videokunsti loomist ja koostöös osalejatega tehakse valmis väike ruumiline videoinstallatsioon, mis sobiks teatrisse lavastust toetama. („Videokunst teatris“, juhendaja Mikk-Mait Kivi, Von Krahli Teater)

Need ja teisedki koolinoorte teatripäeva raames toimunud töötoad näitavad, et potentsiaali teatripedagoogiliseks tööks on Eestis nii dramaatilise kui postdramaatilise teatri kontekstis.

2.2.12. *Quo vadis?*

Haridus- ja publikuprogramme ning teisi haridustegevusi planeerivad ja teostavad meil näitlejad, lavastajad, dramaturgid, kirjandustoa toimetajad, muuseumitöötajad, haridusjuhid ning noortetöö juhid ja juhendajad. Kuigi üks ei välista teist, eeldab teatripedagoogiline töö muu hulgas ulatuslikke teadmisi teatriteooriatest ja -praktikatest, rikkalikku meetodite pagasit (mängud ja harjutused) ning oskust pädevalt oma teadmisi edasi anda ning laste, noorte ja täiskasvanute loomingulist eneseväljendust toetada.

Eesti haridusmaastikul näen ma hetkel kaht õppeasutust, mis võiksid anda ettevalmistuse teatripedagoogiliseks tööks teatris: EMTA Lavakunstikool (teatrikunsti ja

teatripedagoogika õppesuund; magistriõpe) ja TÜVKA (kultuurhariduse osakond, huvijuht-loovtegevuse õpetaja õppekava, loovusõppe spetsialiseerumissuund; rakenduskõrgharidusõpe).

Kuigi tuleb tõdeda, et isegi Saksamaal on teatripedagoog pigem suurte teatrite luksus, annab Eesti konteksti silmas pidades lootust konverentsil „Haridus teatris – teater hariduses“ kõlanud seisukoht, et teatrites tehtava haridustöö rahastamine on eelkõige läbirääkimiste küsimus⁹⁰. Kui vaid Kultuuri- ning Haridus- ja Teadusministeerium suudaksid kokku leppida, kumma valitsusalasse selline nähtus nagu kultuurharidus kuulub.

90 *Mall Türk*, Haridus teatris – teater hariduses, lk 62.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö peaeesmärk oli selgitada Saksa teatrite näitel teatripedagoogilise töö sisu ja eesmärki ning analüüsida sellest lähtuvalt Eesti teatrites tehtavat haridustööd. Kõrvaleesmärk oli laiendada termini „teatripedagoogika“ tähendust eesti keeles ning korrastada eestikeelset haridusdraama-alast mõistestikku. Esimeses peatükis selgitasin termini „teatripedagoogika“ tähendust saksakeelses kultuuriruumis, andsin lühiülevaate teatripedagoogika kui iseseisva distsipliini kujunemisest ja lähtekohtadest, tutvustasin teatripedagoogilist tööd Saksa teatrites ning vaagisin teatripedagoogilise töö võimalusi postdramaatilises teatris. Teises peatükis selgitasin teatripedagoogilise töö vajalikkust Eesti teatrites ning andsin ülevaate ja analüüsin teatripedagoogika seisukohast olulisemaid Eesti teatrite haridus- ja publikuprogramme ning (plaanitavaid) ettevõtmisi.

Esimesest peatükist järeldeb, et teatripedagoogide roll teatris on olla ühenduslüliks teatri(kunsti) ja publiku vahel: korraldatakse koostööd erinevate institutsioonidega, eelkõige koolidega; jagatakse näpunäiteid teatriharrastuseks koolis; organiseeritakse proovide ja kontrollitenduste külastusi ning modereeritakse neile järgnevaid arutelusid; koostatakse lavastuste saatematerjale; aidatakse vaatajal erinevate töötubade raames teatrikülastuseks valmistuda ja saadud elamust analüüsida, toetades seejuures tema loominguulist eneseväljendust; korraldatakse ekskursioone teatris; juhendatakse erinevaid töötube, teatrilagreid ja teatristuudioid.

Teisest peatükist selgub, et haridustööd ja dialoogi publikuga väärtustavad ka mitmed Eesti teatrid. Esile võib tuua järgmised teatripedagoogika seisukohast olulisemad haridustegevused: töötoad, vestlused, ettekanded, küsimustikud ja lavastuste vihikud, mis aitavad teatrikülastuseks valmistuda ja saadud elamust analüüsida; teatritöö erinevaid elemente tutvustavad töötoad; erinevaid teatrilikke tutvustavad hariduslikud

lavastused; ekskursioonid; teatrilaagrid; noortestuudiod. Lisaks teeb suurem osa töös käsitletud teatritest ühel või teisel kujul koostööd koolidega ning mitmed teatrid pakuvad haridustegevusi ka täiskasvanutele.

Enamikus Eesti teatrites puuduvad konkreetsete lavastustega seotud töötoad, mis toetaksid vaataja loomingulist eneseväljendust ning julgustaksid teda välja pakkuma oma isiklikku tõlgendust. Ometi võiksid just need koos noortestuudioga moodustada teatripedagoogilise töö keskme teatris. Lisaks ei ole meie teatrites tavaks organiseerida proovide ja kontrolletenduste külastusi ning nendele järgnevaid arutelusid ega jagada õpetajatele ja kooliteatrite juhendajatele näpunäiteid teatriharrastuseks koolis. Eelnev on seletatav teatripedagoogilise töö traditsiooni ning teatripedagoogi kui institutsiooni puudumisega Eesti teatrites.

Nagu öeldud, on käesolev töö vaid sissejuhatus, jätkamaks uurimist perspektiivsetes suundades. Et analüüsida antud probleemi igakülselt ja sügavuti, oleks vajalik nii vaatluspraktika kui süvendatud dialoog teatrite haridustöö juhtide ja loominguliste juhtidega. Lisaks võiks korraldada uuringu teatrikülastajate (sh õpetajate ja õpilaste) seas, saamaks teada, milline on nende senine kogemus ja nägemus seoses teatrite haridustööga.

KIRJANDUS

Teoreetiline kirjandus

- dan Droste, Gabi* 2005. Theatre Pedagogy as Theatre Arts – Theatre Arts as Theatre Pedagogy. – IXYPSILONZETT Magazine for Children's and Young People's Theatre, vol. 1, No 2, pp. 17–20.
- Epner, Eero* 2014. Teater NO99 tahab suhelda noortega vahetult. – Õpetajate Leht, 26. september.
- Göhmman, Lars* 2003. Drama in Education. – Wörterbuch der Theaterpädagogik. Hrsg. Gerd Koch, Marianne Streisand. Berlin, Milow: Schibri Verlag, S. 80–82.
- Heddon, Deirdre, Jane Milling* 2006. Devising Performance: A Critical History. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hein, Ivika* 2014. Draamaraamat. Tallinn: Maurus.
- Hentschel, Ingrid* 2009. Ereignis und Erfahrung. Theaterpädagogik zwischen Vermittlung und künstlerischer Arbeit. – Theater und Schule. Ein Handbuch zur kulturellen Bildung. Hrsg. Wolfgang Schneider. Bielefeld: transcript Verlag, S. 105–128.
- Hoffmann, Christel* 2008. Die Kunst des Spielleiters. – Theater spielen mit Kindern und Jugendlichen. Konzepte, Methoden und Übungen. Hrsg. Christel Hoffmann, Annett Israel. 4. Auflage. Weinheim, München: Juventa Verlag, S. 13–33.
- Jung, Merle* 2006. Keelemängulised tekstid kirjaliku tekstiloomes impulssidena saksa keele õpetamisel võõrkeelena. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Kaljuvee, Ardo* 2007. Teatrid hoiavad noortega sidet stuudiate kaudu. – Eesti Päevaleht, 31. märts.
- Kask, Karin, Lilian Vellerand*, Inimesed teatrisaalis. Tallinn: Perioodika, 1980.
- Kipper, Tõnis* 2010. Linnateater tahab tihendada koostööd koolidega. – Saarte Hääl, 10.

november.

Kirchner, Christiane 2007. 'Wir und: ich und du. Das ist nicht dasselbe.' Chorisches Theater als Ensemblekunst. Abschlussarbeit im Rahmen der Ausbildung zur Theaterpädagogin BuT®. Heidelberg: Theaterwerkstatt Heidelberg. Manuskript; http://www.theaterwerkstatt-heidelberg.de/uploadverzeichnis/downloads/tw_chorisches_theater.pdf (18.05.2015).

Kuressaare Linnateater: Arengukava aastateks 2015–2018 (2020);
http://www.kuressaare.ee/uus/public/Arengukava_teater.pdf (27.04.2015).

Lillepuu, Ivi 2011. Gümnasisti teatrihuvi ja seda mõjutavad tegurid Viljandimaa näitel. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool. Käsikiri;
http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/30348/2011_08_kukomag_I_vilLillepuu.pdf?sequence=1 (18.05.2015).

Mandel, Birgit 2012. Kulturvermittlung, Kulturmanagement und Audience Development als Strategien für Kulturelle Bildung. – Handbuch Kulturelle Bildung. Hrsg. Hildegard Bockhorst, Vanessa-Isabelle Reinwand, Wolfgang Zacharias. München: kopaed, S. 279–283.

Nielsen, Katrin 2009. Draamaimprovisatsioon kui õppemeetod. Teooria ja praktika. Magistritöö. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Lavakunstikool. Käsikiri.

Raidsalu, Tea 2012. Noorteteater peaks olema praegusest mitmepalgelisem. – Sakala, 17. veebruar.

Reinwand, Vanessa-Isabelle 2012. Künstlerische Bildung – Ästhetische Bildung – Kulturelle Bildung. – Handbuch Kulturelle Bildung. Hrsg. Hildegard Bockhorst, Vanessa-Isabelle Reinwand, Wolfgang Zacharias. München: kopaed, S. 108–114.

SA Eesti Draamateater: Strateegia aastateks 2014–2018;
www.draamateater.ee/sites/default/files/EDarengukava2014-2018.doc

(17.04.2015).

SA Rakvere Teatrimaja: Strateegiline arengukava 2012–2015;

http://www.rakvereteater.ee/media/uploads/2012/01/23/Arengukava_2012-2015_kodulehele.pdf (20.04.2015).

SA Rakvere Teatrimaja: Strateegiline arengukava 2015–2019;

http://www.rakvereteater.ee/media/uploads/2015/04/15/SA_Rakvere_Teatrimaja_arengukava_2015-2019.pdf (20.04.2015).

SA Teater Vanemuine: Arengukava aastateks 2014–2018;

<http://www.vanemuine.ee/wp-content/uploads/2014/10/Teater-Vanemuine-arengukava-2014-2018.pdf> (27.04.2015).

Samolberg, Eva 2011. Teater koolis ja kool teatris. – Virumaa Teataja, 1. november.

Saro, Anneli 2010. Eesti teatrisüsteemi dünaamika. – Interaktsioonid. Eesti teater ja ühiskond aastail 1985–2010. Koost. Anneli Saro, Luule Epner. Tartu: Tartu Ülikooli kultuuriteaduste ja kunstide instituut, lk 8–36.

Strasser, Felix 2008. Theaterpädagogik im Postdramatischen Theater. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller.

Taube, Gerd 2012. Theater und Kulturelle Bildung. – Handbuch Kulturelle Bildung. Hrsg. Hildegard Bockhorst, Vanessa-Isabelle Reinwand, Wolfgang Zacharias. München: kopaed, S. 616–621.

Toome, Hedi-Liis 2015. Mida tunneb teatris publik? – Sirp, 6. märts.

Türk, Mall 2014. Haridus teatris – teater hariduses. – Vanemuise hooajakiri RAMP, lk 60–62.

Velberg, Mari-Liis 2013. Teekond koolist teatrisse ja vastupidi. – Õpetajate Leht, 15. mai.

Veebileheküljed

- Die Spielmacher: Theaterclubarbeit*; <http://www.die-spielmacher.com/cms-spielmacher/index.php?menuid=43> (16.05.2015).
- DSCHUNGEL WIEN Theaterhaus für junges Publikum: Schulen als Partnerinnen*; <http://dschungelwien.at/paedagogInnen/schulen-als-partnerinnen/> (07.05.2015).
- Eesti Draamateater: Haridusprogramm Link*; <http://www.draamateater.ee/link-kiirgav-linn> (17.04.2015).
- Eesti Draamateater: Töötoad*; <http://www.draamateater.ee/hendrik-toompere-jr-lavastuse-volanoudjad-oppematerjal> (17.04.2015).
- Eesti Harrastusteatri Liit: Mentorprogramm*; <http://www.harrastusteatriid.org/mentor> (07.05.2015).
- Eesti Teatri Agentuur: Vanemuise infopäev õpetajatele*; http://www.teater.ee/teater_eestis/uudised/aid-4510/Vanemuise-teatrit-k%C3%Bclastab-t%C3%A4na-700-%C3%B5petajat&art_year=2011&art_month=9 (07.05.2015).
- Institut für Kulturpolitik. Universität Hildesheim: Kulturelle Bildung*; <http://kulturvermittlung-online.de/kategorie.php?id=1> (19.03.2015).
- Institut für Kulturpolitik. Universität Hildesheim: Kunstvermittlung*; <http://www.kulturvermittlung-online.de/kategorie.php?id=2> (19.03.2015).
- Internationales Theaterfest St. Vith: Chorisches Theater als Ensemblekunst*; http://www.theaterfest.net/cms/index.php?article_id=212&clang=0 (30.03.2015).
- Kivirähk, Kaarin 2014. „Meie eesmärk on pakkuda elamust ka inimesele, kes ei ole kunstiga enne kokku puutunud.“ Intervjuu Sepake Angiamaga. Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse uudiskiri*; <http://www.cca.ee/uudiskiri-artiklid-kunst-ja-haridus/199-meie-eesmark-on-pakkuda-elamust> (07.05.2015).
- Koolinoorte teatripäev 2015: Programm*; <http://www.endlateater.com/teatripaev/>

(07.05.2015).

NUKU: Muuseum; <http://www.nuku.ee/muuseum/> (07.05.2015).

NUKU: Noortestuudio vastuvõtukatsed; <http://www.nuku.ee/13606/nuku-noortestuudio-vastuvotukatsed-30-septembril/> (07.05.2015).

Platform 11+: Artistic Discoveries in European Schoolyards; <http://www.platform11plus.eu/> (07.05.2015).

Rahvusoper Estonia: Noortetöö; <http://www.opera.ee/noortetoo/> (07.05.2015).

Teater NO99: Koostöö koolidega; <http://www.no99.ee/meist.php?nid=46> (07.05.2015).

TUSCH – Theater und Schule; www.tusch-berlin.de (07.05.2015).

Vanemuine: Noortetöö; <http://www.vanemuine.ee/teater/noortetoo/> (07.05.2015).

VAT Teater: Võimalused õpetajale; <http://www.vatteater.ee/et/opetajale/5/voimalused-opetajale.html> (13.04.2015).

VAT Teater: Õpetajate ettepanekud; <http://www.vatteater.ee/et/opetajale/7/toetavad-materjalid.html> (13.04.2015).

Viljandi Gümnaasium: Viljandi Gümnaasiumi teatriõhtu;

<http://viljandigymnaasium.edu.ee/kodu/index.php/component/content/archive?year=2013&month=5> (07.05.2015).

Käsitirjalised allikad

Kruus, Kairi 2015. E-kiri autorile. Kiri autori valduses.

Mägi, Aarne 2015. E-kiri autorile. Kiri autori valduses.

Tammjärv, Kärt 2015. Intervjuu Liisbet Erepuule. Audiosalvestus autori valduses.

Teatri NO99 uudiskiri 29. november 2011.

Türk, Mall 2015. Intervjuu Liisbet Erepuule. Audiosalvestus autori valduses.

ZUSAMMENFASSUNG

Theaterpädagogische Arbeit an deutschen und estnischen Theatern

Das Hauptziel dieser Bachelorarbeit ist, anhand von theaterpädagogischer Arbeit an deutschen Theatern die Bildungsarbeit an estnischen Theatern zu analysieren. Die Arbeit verfolgt außerdem das Nebenziel, die Bedeutung des Begriffes „Theaterpädagogik“ auf Estnisch zu erweitern und eine alternative *Educational-Drama*-bezogene Terminologie auf Estnisch vorzuschlagen. Die Bildungsarbeit an estnischen Theatern wurde bisher nicht erforscht. Auch die vorliegende Arbeit sollte nur als Einführung betrachtet werden, die zur weiteren Forschung anstoßen sollte.

Im ersten Kapitel wird die Bedeutung des Begriffes „Theaterpädagogik“ im deutschsprachigen Raum erklärt, ein kurzer Überblick über die Entwicklung der Disziplin der Theaterpädagogik und dessen Ausgangspunkten gegeben, der Kanon theaterpädagogischer Arbeitsfelder an Theatern geschildert und konzeptionelle Überlegungen für theaterpädagogisches Arbeiten im postdramatischen Theater dargestellt. Im zweiten Kapitel wird der Bedarf an theaterpädagogisches Arbeiten an estnischen Theatern aufgezeigt und die Bildungsarbeit an estnischen Theatern anhand von theaterpädagogischer Arbeit an deutschen Theatern analysiert.

Aus dem ersten Kapitel folgt, dass die Rolle des Theaterpädagogen am Theater ist, Vermittler zwischen Theater(kunst) und dem Publikum zu sein. Die Theaterpädagogen bauen Kooperationen mit unterschiedlichsten Institutionen, insbesondere mit Schulen auf; beraten Lehrer und Schülertheatergruppen zur Theaterarbeit in der Schule; organisieren und betreuen Probenbesuche und Generalprobenbesuche sowie moderieren

die anschließenden Gespräche über die Inszenierung und deren Aufbereitung im Unterricht; stellen Begleitmaterialien zur Inszenierungen her; bieten spielerische Vor- und Nachbereitungen von Vorstellungsbesuchen an; geben Führungen hinter den Kulissen des Theaters; leiten (Ferien-)Workshops und Spielclubs.

Aus dem zweiten Kapitel folgt, dass auch einige estnische Theater Wert auf die Bildungsarbeit und den Dialog mit dem Publikum legen. Folgende Aktivitäten können an dieser Stelle hervorgehoben werden: Workshops, Gespräche, Vorträge, Begleitmaterialien und Fragebögen zur Vor- und Nachbereitung von Vorstellungsbesuchen; Produktionen, die in Form einer Inszenierung die klassischen Sparten des Theaters vorstellen; Führungen; (Ferien-)Workshops; Jugendclubs. Darüber hinaus kooperieren die meisten Theater mit Schulen und manche Theater richten ihre Bildungsaktivitäten auch an Erwachsene.

An den meisten estnischen Theatern werden keine Vor- und Nachbereitung von Vorstellungsbesuchen angeboten, die den kreativen Selbstausdruck der Besucher unterstützen würden. Wie in der Arbeit argumentiert wird, sollten allerdings besonders diese Art von Vor- und Nachbereitungen zusammen mit den Jugendclubs im Zentrum theaterpädagogischer Arbeit an Theatern stehen. Auch werden an estnischen Theatern weder (General)probenbesuche organisiert noch Lehrer- und Schülertheatergruppen zur Theaterarbeit in der Schule beraten. Dies kann dadurch begründet werden, dass es an estnischen Theatern, im Vergleich zu deutschen Theatern, die Tradition der theaterpädagogischer Arbeit fehlt.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Liisbet Erepuu** (sünnikuupäev: 19.04.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Teatripedagoogiline töö Saksa ja Eesti teatrites“,
mille juhendaja on **Madli Pesti**

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____